

УДК 378.147.87

**СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

Кузнецова О.В.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради*

У статті висвітлюються питання специфіки організації самостійної роботи студентів у вищому навчальному закладі з урахуванням сучасних вимог щодо організації навчально-виховного процесу.

Ключові слова: самостійна робота, самоосвіта, пізнавальна діяльність, інноваційні форми, інформаційно-комунікативні технології.

**СПЕЦИФИКА ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ
СТУДЕНТОВ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ**

Кузнецова О.В.

В статье рассматриваются вопросы специфики организации самостоятельной работы студентов в высшем учебном заведении с учетом современных требований к организации учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: самостоятельная работа, самообразование, познавательная деятельность, инновационные формы, информационно-коммуникативные технологии.

**THE PECULIARITIES OF THE ORGANIZATION OF STUDENTS'
SELF-DEPENDENT EDUCATION IN A HIGHER
EDUCATIONAL ESTABLISHMENT**

Oksana V. Kuznetsova

The article deals with the issues of the peculiarities of the organization of students' self - dependent education in a higher educational establishment taking into account modern demands to the organization of teaching and educational process.

Key words: self-dependent education, self-education, cognitive activity, innovation forms, information-communicative technologies.

Сучасним суспільством ставить вищою професійною школою ставиться завдання підготувати такого фахівця, який був би здатний самостійно здобувати знання й готовий реалізовувати їх на практиці. Вирішення цього завдання здійснюється завдяки пошуку змісту, форм, методів і засобів навчання, що сприяють розширенню можливостей для розвитку, саморозвитку й самореалізації особистості. Посилення конкурентоспроможності, підвищення рівня компетентності й самостійності як найбільш важливих рис особистості є ключовими для творчої індивідуальності майбутнього спеціаліста, тому процес навчання у вищому навчальному закладі має бути пов'язаний із їх розвитком. Тож необхідна така організація навчального процесу, за якої самостійна робота студентів була б чинником організації пізнавальної діяльності як провідної форми навчання, чим забезпечується засвоєння основ фундаментальних, методологічних знань, саме тому проблема організації самостійної роботи студентів стає особливо актуальною.

Самостійна робота студентів є запланованою, організаційно й методично керованою навчальною діяльністю студентів по засвоєнню навчальних дисциплін і виробленню специфічних професійних навичок, яка й організовується за межами аудиторного навчання студентів. Самостійне здобуття знань студентами, як і аудиторна навчальна робота, є невід'ємним складником процесу підготовки майбутніх фахівців у професійному навчанні. Засвоєння змісту освіти та формування самостійної особистості майбутніх спеціалістів відбувається в процесі реалізації різних типів, видів і форм самостійної роботи на певному рівні їхньої діяльності.

Над проблемою вивчення питань організації самостійної роботи студентів працювало широке коло дослідників педагогічної теорії та практики. Однак нині, коли відбувається перехід на багаторівневу підготовку спеціалістів, навчальна ситуація значно змінилася, тому потрібні нові дослідження особливостей самостійної роботи на різних рівнях підготовки майбутніх фахівців і визначення шляхів підвищення

ефективності самостійної роботи студентів, доцільності запровадження форм і методів її організації. На підставі вивчення наукових праць і публікацій свідчимо про ґрунтовне висвітлення розгляд в педагогічних дослідженнях питання організації самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах. Відомо чимало підходів до визначення суті самостійної діяльності, що спрямована на формування творчої особистості. Відомі науковці, зокрема Лернер І.Я., Євдокимов В.І., Підкасистий П.І., Харламов І.Ф. надавали великого значення самостійній роботі в процесі формування особистості, описували основні принципи, форми, методи організації, а також облік і контроль цієї діяльності. У працях сучасних дослідників, таких, як Белкін Є.Л. та ін., можна зустріти визначення умов, від яких залежить успіх самостійної роботи. Особливої уваги заслуговують розмірковування дослідників щодо місця й ролі самостійної роботи в навчальному процесі. Проблему формування у студентів уміння планувати свою пізнавальну діяльність досліджували А.А. Лошак, О.М. Козак, М.П. Красницький та інші науковці. Системний підхід до організації самостійної роботи студентів досліджувався Г.О. Гнитецькою, Л.І. Заякиною та іншими вченими.

Чимало авторів у своїх дослідженнях і рекомендаціях зазначають, що шкільні методи самостійної роботи малоприсади в вищій школі і тому студентів із першого дня їхнього навчання у вищому навчальному закладі, необхідно систематично залучати до самостійної праці в аудиторії, у бібліотеці, щоб вони якнайшвидше оволоділи навичками самостійної навчальної діяльності. Відтак, після закінчення ВНЗ, дипломований фахівець повинен не тільки добре виконувати свої професійні обов'язки, а й продовжувати свою самоосвіту й самовдосконалення. І саме тому у вищому навчальному закладі студентам слід оволодіти вміннями самостійного здобуття знань. Формування вмінь самонавчання складаються з формування різноманітних умінь і виявляються в чіткій організації самостійної діяльності студентів, спрямованої на виконання різноманітних завдань.

Самостійна робота є одним із найважливіших компонентів процесу навчання, адже передбачається поєднання різних видів індивідуальної та колективної навчальної діяльності, що здійснюється під час аудиторних, позааудиторних занять, можливо, навіть як без учас-

ті викладача, так і під його безпосереднім керівництвом. Відповідно до Положення Міністерства освіти і науки України «Про організацію навчального процесу у вищих закладах освіти» на самостійну роботу студентів передбачено до 2/3 загального обсягу часу, відведеного на вивчення конкретної дисципліни, що дає можливість здобути в такий спосіб знання розглядати як об'єкт власної дослідницької діяльності студента. У процесі самостійної роботи пізнавальна діяльність студентів характеризується високим рівнем самостійності та сприяє розвитку творчості студентів.

Самостійною роботою у ВНЗ передбачається поетапне засвоєння нового матеріалу, повторення й закріплення, реалізація знань на практиці. Ефективність самостійної роботи залежить від її організації, змісту, взаємозв'язку й характеру завдань. Із одного боку, самостійна робота розглядається як педагогічний засіб організації й управління самостійною діяльністю студента в навчальному процесі, із іншого, – це особлива форма навчально-наукової діяльності.

У самоосвітній діяльності студента джерелом інформації й порадиником має бути насамперед книга. Необхідним для студента є синтетичне читання – конкретне й раціональне, часткове й суцільне опрацювання книги. Для оволодіння навчальним матеріалом можна пропонувати студентам різноманітні методи самостійної роботи з книгою: складання плану прочитаного, написання тез, конспектування, анотація, цитування, рецензування, реферування, нотування (виписування незрозумілих слів із подальшим тлумаченням). Також під час навчання можна ставити випереджувальні завдання, чим спрямовується повне або часткове попереднє самостійне вивчення студентами навчального матеріалу, що буде висвітлюватися викладачем на аудиторних заняттях. Попередньо прочитаним і вивченим студентами матеріалом можна оперувати на лекціях, семінарах у формі рефератів, наукових доповідей; обговорювати у процесі дискусії тощо.

Однак за сучасних умов інформатизації суспільства книгу замінили інші джерела інформації такі, як інформаційно-комунікативні технології, і студенти більш охоче послуговуються соціальною мережею, Інтернет-простором і віртуальним комп'ютерним світом. Тож за постійної оновлюваної педагогічної системи проблема самостійної ро-

боти студентів підноситься на якісно новий рівень. Завдяки сучасним дослідженням проблеми впровадження інформаційно-комунікативних технологій у навчанні студентів можна визначити основні напрями активного впровадження інформаційних технологій у навчальному середовищі: розширювати можливості підвищення рівня якості освіти, відкривати нові можливості розвитку мислення студентів, добирати індивідуальні способи здобуття знань самостійною роботою за допомогою інформаційно-комп'ютерних технологій як фактора зближення освітньої галузі з реальним світом, поєднувати традиційні й сучасні методи навчання, що сприятиме створенню єдиного освітнього інформаційного середовища.

Інформаційно-комунікативні технології спрямовані на те, щоб посилити інтерес до навчання, привчити студента працювати самостійно, бути компетентним і мобільним, адаптуватися до вимог сучасного суспільства. Завдяки ним для студентів відкривається доступ до самоосвіти, нетрадиційного здобуття знань із джерел інформаційного простору, розширюються можливості для творчості, неординарного підходу до вирішення виробничих ситуацій. Це не просто засоби навчання, а і якісно нові технології в підготовці конкурентоспроможних фахівців, у переході від початкового до вищого рівнів самостійності.

Із метою максимального наповнення занять навчальним матеріалом в організації самостійної роботи студентів, перед педагогічними працівниками стоїть низка завдань, зокрема – створення електронного навчально-методичного посібника як носія наукового змісту навчальної дисципліни, що відповідає вимогам професійної підготовки майбутніх фахівців.

Багато комп'ютерних курсів спираються на нові можливості репрезентації навчального матеріалу. Специфічними особливостями, ізпогляду М.А. Бовтенко, є особлива інтерактивність, застосування комплексу засобів репрезентації інформації: тексту, графіки, звуку, відео; індивідуалізація навчання; адаптивність; моделювання завдань і контроль виконання. Комп'ютерні програми особливо підходять для організації самостійної роботи студента при закріпленні навчального матеріалу, вивченого на заняттях, та підготовки до аудиторних занять.

Упровадження сучасних інформаційних технологій при організації самостійної роботи має чимало переваг: навчальний матеріал подано на сучасному рівні; можливість вибору студентом індивідуального режиму роботи; можливість переносу навчального матеріалу на електронні носії; варіативність завдань із особистісно зорієнтованим урахуванням можливостей і здібностей студентів; посилення професійної мотивації студентів; можливість об'єктивного електронного контролю станом засвоєння студентом необхідного навчального матеріалу.

Інша важлива проблема для студентів – відбір необхідної, змістовно цінної інформації в межах будь-якої навчальної програми. Часто у студентів виникає проблема нерозуміння ступеня необхідності інформації та можливостей її застосування. Також, окрім самостійного засвоєння знань студенти повинні опанувати методи аналізу, синтезу, узагальнення інформації. Важливим для професійної освіти є навчити студента опановувати професійну термінологію, оперувати спеціальними термінами, аргументовано висловлювати власну думку, аналізувати факти, опонувати й уміти вести дискусію. Тож самостійна робота з додатковими джерелами (глосаріями, енциклопедіями, словниками, базами даних) набуває важливого значення; у студентів є можливість зіставлення матеріалу, узагальнення, порівняння, аналізу, класифікації.

Важлива роль у межах усіх видів діяльності при організації самостійної роботи приділяється індивідуальним завданням, якими скеровується й контролюється самостійна робота студента, підказуються шляхи просування при вивченні матеріалу в певній послідовності на підставі методичних рекомендацій, інструкцій, пояснень, довідкової системи, що супроводжують матеріал і відкривають можливості студенту до самостійного пізнання, самоосвіти й самоконтролю.

Доцільно зазначити, що саме самостійною роботою студенти здатні ефективно розвивати свою творчу активність, творче мислення. При цьому відбувається адаптація навчального матеріалу до рівня знань студента, що досягається завдяки багаторівневій структурі діяльності.

Раціональна організація самостійної роботи студентів із запровадженням інноваційних форм та інформаційно-комунікативних технологій сприяє не тільки інтенсифікації якісного засвоєння навчального матеріалу, а й закладанню основи подальшої постійної самоосвіти й

самовдосконалення, а інформаційно-освітнім середовищем, що створюється засобом інтеграції сукупності програмно-апаратних і традиційних форм навчання, визначається самостійна робота студента як більш незалежна, творча та пріоритетна.

Отже, запровадження різних видів, типів і форм організації самостійної роботи студентів сприятиме комплексному вирішенню питань із навчальної, виховної й наукової роботи, розвитку творчого потенціалу, спостережливості, логічному мисленню студентів; прищепленню культури розумової та фізичної праці, навчанню самостійної праці; оволодінню основами професійної майстерності, формуванню професіоналізму іще в період навчання у вищому навчальному закладі – у майбутніх фахівців бажання постійно утверджуватися в обраній професії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар В.І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів. – К.: Вересень, 1996. 129с.
2. Головка Л. Активізація самостійної роботи студента під час лекційних занять /Л. Головка // Освіта і управління. – 2002. – № 1. – С. 147–150.
3. Грудакова І.В. Активізація самостійної роботи студентів в контексті Болонського процесу / І.В. Грудакова [Електронний ресурс]
4. Демченко О. Дидактична система організації самостійної роботи студентів / О. Демченко // Рідна школа. – 2006. – № 5. – С. 68– 70.
5. Журавська Л.М. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у ВНЗ / Журавська Л.М. //Освіта та управління. – Т. 3. – 1999. – № 2.
6. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості верховної ради України. – 2002. – №20- 134 с.
7. Каганов А.Б. Рождение специалиста: профессиональное становление студента / А.Б. Каганов. – Мн. : Изд-во БГУ, 1983. – 111 с.
8. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України від 02.06.93 № 161//Збірник нормативних актів України про освіту. – К.:Міносвіти України, 1994. –336 с.
9. Солдатенко М. Самостійна пізнавальна діяльність у контексті Болонського процесу /М. Солдатенко //Рідна школа. – 2005. – №1. – С. 49–51.
10. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії: Навч. посіб. для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – Т.: Навчальна книга «Богдан», 2003.